

□ Mitt möte med Shakespeare

"Jag har haft väldigt roligt med Shakespeare." - Erland Josephson

Av Roland Heiel

Erland Josephson, skådespelare på Dramaten, har medverkat i en hel del shakespearepjäser. Första rollen, vid nio års ålder, var Peter Kvitten i En midsommarnattsdröm. Där förekommer också Botten Vävare, enligt Josephson "det bästa och roligaste porträtt av en skådespelare i världslitteraturen". Vid 16 års ålder spelade han Antonio i Köpmannen i Venedig. Det var på gymnasiet. Regissören var 21 år och hette Ingmar Bergman. Andra legendariska regissörer som Josephson arbetat med är Alf Sjöberg vid Dramaten och Peter Brook.

Om skådespelaren och hans roll:

"Jag tycker inte jag funderar så mycket mer på mina roller än andra, men det som är fantastiskt med Shakespeare är att man kommer in i en värld som är på en gång närvarande och avlägsen. Det finns någon slags egendomlig nukänsla så fort man kommer in i en shakespearepjäs. Jag har haft väldigt roligt med Shakespeare. Alf Sjöberg, som var en av århundradets stora regissörer på Dramaten, var en lysande shakespearetolkare. Han förmådde att förse varje avsnitt av texten med innehåll, en sanning och en poesi som var enastående."

Om spelstil:

"Kring 1940-45 är det något som förändrar sig. Då har de stora teatrala utfallen tjänat ut och man har gått in en mer realistisk spelstil. På 40-talet skulle man inte höra versen så tydligt. Man liksom suddade över

den. Nu är man gudskelov tillbaka i en större noggrannhet med versen. Versen är en väldig tillgång. Min generation som var Ekerot och Strandmark, Anders Ek och Ulf Palme var inriktade på att versen skulle finnas, men man skulle liksom inte märka den. Inte ta fram den. Men det har ändrat sig. Bergman t.ex. är väldigt noga med versen."

Om översättningar:

"Hagbergs översättningar är fullständigt lysande för sin tid, men det går inte riktigt att använda dem längre. Där finns ord man inte begriper och framför allt är skämten svåra. Sedan kan man ju fråga sig varför man inte behöver bearbeta språket i England. Det gör man ju inte, men det är väl för att översättningarna åldras men inte originalet. Och det kan väl bero på att Shakespeare är en av dem som har skapat det engelska språket. Där finns själva källan till språket nånstans."

Om Greenaways film Prospero's books:

"En väldig bildberusning, begåvat gjort, men den tillhör inte hans bättre filmer. Jag var ju den enda som fick behålla kläderna på och det var inte lite kläder heller. Annars var det ju väldigt mycket naket. En del tyckte det var irriterande när de såg den svenska översättningen för det var så mycket dialog, så halva rutan var ju fylld av text. Folk suckade av leda i salongen."

Om John Gielgud:

"Gielgud gjorde en stor prestation i Prosperos books. Han var ju över 80 år redan då och han gjorde alla rollerna utom ett par stycken varav jag var en. Det var underbart att få träffa John Gielgud som ju var en otroligt bra shakespearetolkare. En framstående engelsk kritiker skrev om Gielgud, att han är världens störste skådespelare ovanför halsen. Det var väldigt träffande för det var intellektuellt strålande men den fysiska uttrycksfullheten var inte lika stor. Men han var en av de stora shakespearetolkarna. Det är roligt att ha träffat en som företräder en stor generation med Olivier, Gielgud och

Richardson och allt vad dom hette. Fantastiska shakespeareskådespelare. Jag var ju själv i England och tittade på teater på 50-talet när dom där härjade som värst."

Om huruvida Shakespeare har funnits:

"Peter Brook sa på en presskonferens, angående frågan huruvida Shakespeare har funnits eller ej, att det är väldigt roligt att läsa, men varje skådespelare som har stått på en scen och gjort Shakespeare, vet att Shakespeare har funnits. Och det är alldeles riktigt, för det är den känslan man har: här finns en 'mirakelmänniska' som åstadkommer allt detta."

Om Shakespeares karaktärer:

"Jag såg Olivier som Malvolio t.ex. och han framställde honom som en intelligent och duktig statsman, men som har en sjuk punkt och det är fåfängan. Det är ofta så med Shakespeares karaktärer, det är en liten "förskrivning" av någon egenskap som sedan störtar dom i fördärvet. Det kan vara Macbeths maktlystnad eller Othellos svartsjuka. Dom är bra och dugliga ämbetsmän men dom har alla en sjuk punkt. Det är ett elände för dom. När jag såg Olivier göra sin sorti i Trettondagsafton - när han släpps ut ur fängelset och han säger "I'll be reveng'd ..." - då skrämde han slag på en. Då kände man att - det här var en farlig människa, som hade blivit förlöjligad och skojad med. 'Han kommer att hämnas' - det kände man."

Läs Erland Josephsons böcker - 'självbiografiska anteckningar'

Rollen 1989, Sanningslekar 1990, Föreställningar 1991, Vita sanningar 1995, Svarslös 1996.

Några utdrag:

"Den första regissör jag spelade bör ha varit Peter Kvitten i En midsommarnattsdröm. Det måste ha varit 1932, vid nio års ålder, i en trädgård på en badort i Skåne. När det sägs att regi är en sen uppfinning i teaterkonsten har man inte räknat med



The actors ur Hamlet.

denne hederlige timmerman som försöker leda sina amatörteaterkollegors och hantverkskompisars sceniska ansträngningar och gestaltanden."

Ur Sanningslekar 1990

(Peter) "Brook menar att det är ointressant för honom att iscensätta författare som har någonting att säga. Det är därför han har regisserat pjäser av endast ett fåtal dramatiker. Shakespeare har ingenting att säga, inte Tjechov heller. De sätter livet på scenen med alla dess motsägelser. Man går in i en värld när man börjar sitt arbete med honom. Man går in i världen."

Ur Rollen 1989

"En gång i världen gjorde jag Petruccio i Så tuktas en arbigga. Petruccio är den klassiska mansgrisen, och naturligtvis tycker jag illa om mansgrisar, vem skulle våga något annat? Men de är roliga att spela och Shakespeare är Shakespeare. Är man hos honom kliver man in i världsdramatikens rikligast försedda mänskliga alibibutik. Så det går utmärkt att i intervjuer ge en fördjupad syn på problemet kring en Petruccio som inte har de ringaste problem. Bara man ger fan i att släpa in fördjupningen på scenen för då går det åt helvete för såväl en själv som Shakespeare och Petruccio."

Ur Föreställningar 1991

"Hamlet har blivit skådespelarnas pjäs framför alla andra. Inte på grund av huvudrollens djup utan för hans extrema rörlighets skull. Tankarna är djupa, poesin hisnande. Men det man ser och det som fördjupar åskådarens upplevelser är bilder och klanger av ytor som skälver, förvandlas och till sist spricker sönder. En mer mångtydigt skimrande yta än Hamlet finns inte att uppbringa."

Ur Föreställningar 1991

"Skådespelaren är inte alls så hemlighetsfull, åskådaren tycks mig då betydligt mera gåtfull."

Ur Svarslös 1996